

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

Jacques Camatte i Gianni Collu
O ORGANIZACIJI (1969)

Jacques Camatte, Gianni Collu, „De l'organisation“ (1969),
Invariance, série II, n° 2, 1972, str. 49–59.

Preveo i priredio: Aleksa Golijanin, 2024.

aleksa.golijanin@gmail.com
<http://anarhija-blok45.net>

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

ANNEE V - SERIE II

n. 2

INVARIANCE

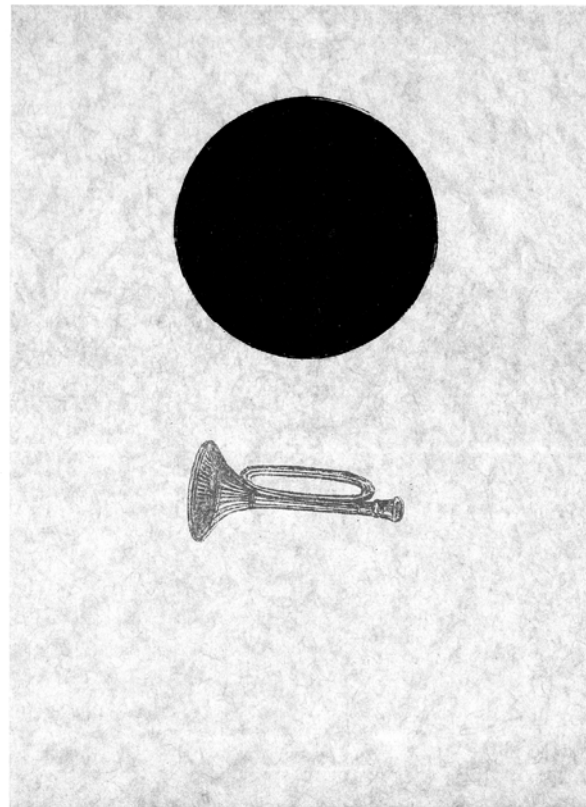
f. 4

DE L'ORGANISATION

La lettre que nous publions ci-après (du 04.09.69) permit la dissolution du groupe qui tendait à se former sur les positions exposées dans la revue *Invariance*; elle ouvrit un débat-réflexion important qui s'est poursuivi depuis et dont nous avons extériorisé certains points d'arrivée dans « *Transition* » in n° 8 série I de la même revue.

Si certains points soulevés par cette lettre ont été en partie traités, d'autres furent à peine effleurés. D'où la nécessité — étant donnée l'urgence de rompre de façon toujours plus nette avec le passé — de sa publication. Par là le lecteur pourra mieux se rendre compte de l'évolution du travail accompli et de ce qu'il reste à faire.

Étant un point de rupture (par là un point d'aboutissement) en même temps qu'un point de départ, cette lettre contenait un certain nombre d'imprécisions, germes d'erreurs possibles. Nous indiquerons en note la plus importante. D'autre part, vue l'impossibilité où nous étions d'indiquer « concrètement » le mode d'être des révolutionnaires, une fois rejetés la pratique du groupe, il y eut possibilité d'interprétation du refus groupusculaire comme un retour à un individualisme plus ou moins stérinérien. Comme si la seule garantie allait désormais être la subjectivité cultivée en chaque révolutionnaire! Il n'en était rien. Il fallait avant tout rejeter la perception de la réalité sociale et la praxis qui lui était liée en tant que point de départ du processus de rackettisation. Si on se retirait donc totalement du mouvement groupusculaire, c'était simultanément pour pouvoir entrer en liaison avec d'autres révolutionnaires qui avaient fait d'ailleurs une rupture analogue à la nôtre. Nous avons essayé de mettre en évidence un phénomène de convergence. Maintenant il y a une production directe de révolutionnaires qui dépassent presque immédiatement le point où il nous fallut rompre avec la réalité ambiante. Il y a dès lors une « union » potentielle qui serait remise en cause si nous ne portions pas à bout jusqu'au plus profond de nos consciences individuelles la rupture avec la vision politique. L'essence de la politique étant fondamentalement représentation cela veut dire que les groupes cherchent toujours à mettre au point sur l'écran social leur image. Ils veulent toujours expliquer la façon dont ils se représentent afin d'être reconnus par certains comme l'avant-garde pour représenter les autres, la classe. Ceci se révèle dans le fameux « ce qui nous distingue » de divers groupuscules en quête de reconnaissance. Toute délimitation est limitation et ceci conduit souvent à réduire assez rapidement, comme une peau de chagrin, la délimitation à quelques slogans représentatifs pour le marketing rackettiste. Toute représentation politique est écran, donc obstacle à une fusion des forces. Elle peut se produire au niveau d'un groupe comme à celui d'un individu; le repli sur ce dernier serait un renvoi dû au passé.

42/73

NA KORICAMA BUKLETA I UNUTRA:

Litografije Maxa Ernsta za knjigu *La ballade du soldat*, Georgesa Ribemont-Dessaignesa, 1972.

Žak Kamat
Protiv pripitomljavanja

Contre la domestication (1973)

Žak Kamat
Lutanje čovečanstva

Errance de l'humanité (1973)

Žak Kamat

CENTAR BOBUR: RAK BUDUĆNOSTI
MAJ-JUN 1968: RAZOTKRIVANJE
PRELAZ

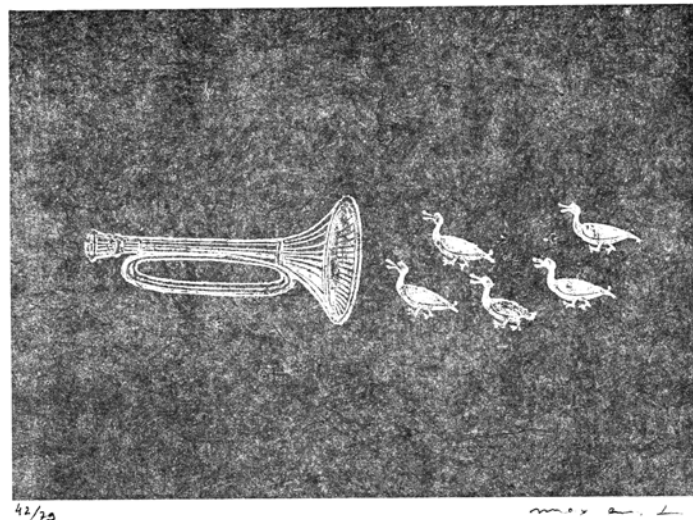
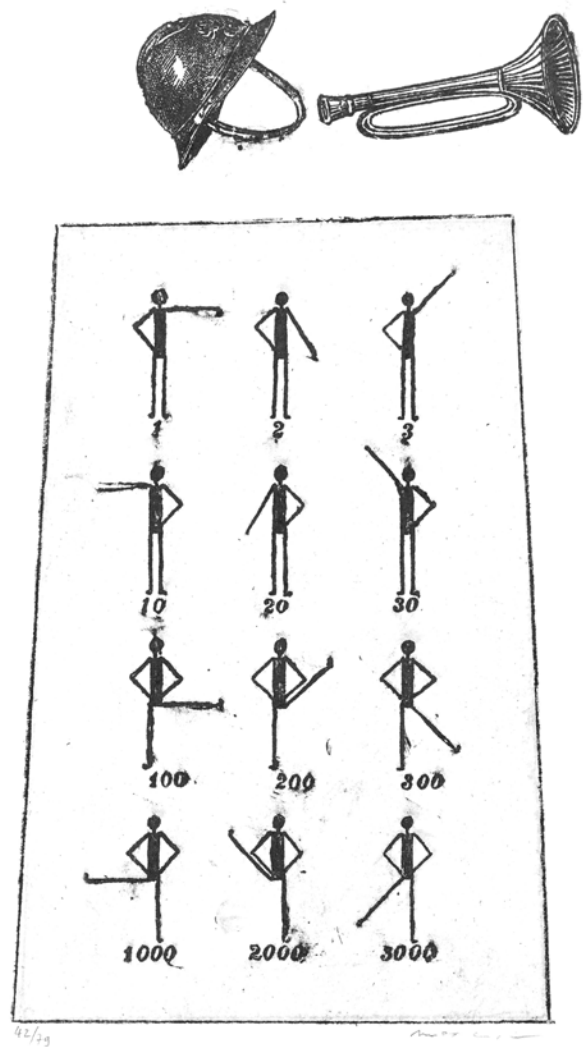
Prva dva eseja objavljena su još 2003, kao knjiga (Porodična biblioteka br. 6), da bi onda bili dopunjeni i uz dodatak novih prevoda preraspoređeni u nekoliko bukleta. (AG)

UVOD (Kamat, 1972)

O ORGANIZACIJI (Kamat i Kolu, 1969)

KAMATOVA NAPOMENA IZ 1972.

Tekst kojim počinje Kamatov „raskid s prošlošću“. Napisan je i distribuiran 1969, kao interni dokument, odnosno pismo, a prvi put je objavljen 1972, u Kamatovom časopisu *Invariance*. (AG)

Jacques Camatte, Gianni Collu, „De l'organisation“ (1969),
Invariance, série II, n° 2, 1972, str. 49–59, [http://www.
 revueinvariance.net/organisation.html](http://www.revueinvariance.net/organisation.html)

Jacques Camatte/ *Revue Invariance*: [http://www.
 revueinvariance.net/](http://www.revueinvariance.net/)

Arhiva *Revue Invariance* (skenirana originalna izdanja, do 1980):
<http://archivesautonomies.org/spip.php?rubrique509>

Originalno izdanje: [https://archivesautonomies.org/IMG/
 pdf/gauchecomuniste/gauchescommunistes-ap1952/
 invariance/2e-serie/invariance-serie2-no2.pdf](https://archivesautonomies.org/IMG/pdf/gauchecomuniste/gauchescommunistes-ap1952/invariance/2e-serie/invariance-serie2-no2.pdf)

[https://anarhisticka-biblioteka.net/category/author/jacques-
 camatte](https://anarhisticka-biblioteka.net/category/author/jacques-camatte)

Naš stav o raspuštanju grupa s jedne strane proizilazi iz proučavanja budućnosti kapitalističkog načina proizvodnje, a s druge, iz naše karakterizacije majskog pokreta. Duboko smo uvereni da je revolucionarni fenomen sada na delu i da, kao i uvek, naročito na ovim prostorima, svest prati akciju. To znači da će u ogromnom pokretu pobune protiv kapitala, revolucionari usvojiti definitivan stav, koji se ne može steći odjednom, kompatibilan s odsudnom i odlučnom borbom protiv *kapitala*.

Možemo predvideti sadržaj jedne takve organizacije. Kombinovaće težnju za ljudskom zajednicom i individualnu afirmaciju, koja je obeležje sadašnje revolucionarne faze. Težiče pomirenju čoveka s prirodom jer je i komunistička revolucija pobuna ove druge protiv kapitala, a s druge strane, samo kroz novi odnos s prirodom moći ćemo da istrajemo i tako odagnamo drugi termin iz alternative s kojom se danas suočavamo: komunizam ili uništenje ljudske vrste.

Zato je, da bismo bolje sagledali jednu takvu organizaciju budućnost, da bi se sve olakšalo, a ne kočilo, važno odbaciti sve stare forme i bez ičeg apriornog ući u taj ogromni pokret našeg oslobođenja. To se, naime, dešava na globalnom nivou i sve što može da ometa revolucionarni pokret mora se ukloniti. U datim okolnostima, tokom konkretnih akcija, revolucionarna struja će se strukturirati ne samo pasivno, spontano, već tako što će se uvek usredsređivati na napor razmišljanja o tome kako postići istinsku *gemeinwesen* (ljudsku zajednicu) i društvenog čoveka, što podrazumeva pomirenje čoveka s prirodom.

Žak Kamat, 1972.

Uvod

Žak Kamat, 1972.

Pismo koje objavljujemo u nastavku (od 4. IX 1969) vodilo je ka raspuštanju grupe koja je počinjala da se formira na pozicijama iznetim u časopisu *Invariance*; ono je pokrenulo značajnu debatu-refleksiju, koja se od tada nastavila i čiji su se određeni zaključci materijalizovali u tekstu „Prelaz“, iz br. 8 treće [*sic*, prve] serije istog časopisa.¹

Iako su neka pitanja otvorena tim pismom bila delimično razmotrena, neka druga bila su jedva dotaknuta. Odatle i potreba – s obzirom na hitnost što jasnijeg raskidanja s prošlošću – za njegovim objavljivanjem. Čitalac će tako moći da bolje shvati evoluciju onoga što je urađeno, kao i ono što se još mora uraditi.

Kao prelomna (i otuda krajnja) tačka, ali u isto vreme i kao polazište, to pismo je imalo određeni broj nepreciznosti, klicu mogućih grešaka. Na one najvažnije osvrnućemo se u napomeni. S druge strane, budući da ne možemo reći šta „konkretno“ znači biti revolucionar kada se grupna praksa jednom odbaci, to ostavlja prostor za tumačenje po kojem odbacivanje forme malih grupa znači povratak na individualizam, manje ili više štirnerovski. Kao da jedina garancija od sada može biti samo

¹ Jacques Camatte, Gianni Collu, „Transition“, *Invariance*, série I, n°8, oktobar-decembar 1969, str. 1–4, <http://www.revueinvariance.net/transition.html>; <http://archivesautonomies.org/IMG/pdf/gauchecommuniste/gauchescommunistes-ap1952/invariance/1re-serie/invariance-serie1-no8.pdf>. Videti prevod na stranici anarhije/ blok 45 ili u Anarhističkoj biblioteci.

subjektivnost kultivisana u svakom revolucionaru! Daleko od toga. Pre svega je bilo nužno odbaciti određenu percepciju društvene stvarnosti i s njom povezanu praksu, koji su služili kao polazna tačka u procesu reketizacije [političke, partijske, „čelijske“]. Ako smo se, dakle, potpuno povukli iz pokreta malih grupa, to je istovremeno bilo zato da bismo mogli da stupimo u kontakt s drugim revolucionarima koji su takođe napravili sličan raskid. Pokušali smo da istaknemo fenomen konvergencije [uzajamnog približavanja]. Sada postoji direktna proizvodnja revolucionara koji gotovo odmah prelaze tačku u kojoj smo morali da raskinemo s realnošću tog miljea. Postoji, dakle, potencijalni „savez“, koji bi došao u pitanje kada raskid s političkom vizurom ne bismo nosili u dubini naše individualne svesti. Suština politike u osnovi je predstavljanje, što znači da grupe uvek nastoje da svoju sliku postave na društveni ekran. One uvek žele da objasne način na koji predstavljaju sebe, da bi bile prepoznate kao avangarda za predstavljanje drugih, odnosno klase. To se otkriva u čuvenom „šta nas odlikuje“ raznih malih grupa u potrazi za priznanjem. Svako razgraničenje je ograničenje i to često dovodi do toga da se razgraničenje vrlo brzo, skoro kao šarginska koža, svede na nekoliko reprezentacijskih slogana reketaškog marketinga. Svako političko predstavljanje je ekran, dakle prepreka povezivanju snaga. Ono se može pojaviti kako na nivou grupe, tako i na nivou pojedinca; vraćanje na ovo drugo značilo bi povratak u prošlost.

Žak Kamat, 1972.

se zameni proletarijat. Nije više reč o rasuđivanju o akomodaciji unutar pozicije levice, već o priznanju da ako je takve akomodacije i bilo, to je bilo zato što je u početku postojala teorija koja nije bila u potpunosti teorija proletarijata. Dakle, nije više dovoljno tvrditi kako je stvaranje partije 1943. bilo preuranjeno, već se mora reći da je to bio apsurd. Shodno tome, moramo preseći s prošlošću i vratiti se na poziciju K. Marksa.

Ovo pismo nije napisano kao konačan i iscrpan sud o temam koje su ovde obrađene, već ima za cilj da označi raskid s celokupnom prošlošću „grupe“. Navedeni potpisi samo žele da naglase taj raskid, a ne da obeleže likvidaciju usvojenih stavova o anonimnosti.

Žak Kamat, Dani Kolu, 1969.

KAMATOVA NAPOMENA IZ 1972.

To što smo govorili o obnavljanju stava koji je Marks zauzeo u određenom trenutku svoje revolucionarne aktivnosti proizilazilo je iz dubokog neshvatanja da je faza formalne dominacije kapitala potpuno završena. Međutim, Marks je samo u tom periodu mogao da zauzme takav stav. S druge strane, njegov teorijski pristup partiji nije bio tako rigidan kako se navodi u ovom pismu. Ali ono što je manje prihvatljivo u prethodnim tvrdnjama jeste to što utiru put novoj teoretizaciji svesti koja dolazi spolja, kroz elitističku teoriju razvoja revolucionarnog pokreta.

Odbijanje svake organizacije nije prosto antiorganizacioni stav. Ostati na tome i dalje bi značilo izraziti želju za originalnošću, da se bude prepoznat kao poseban, što bi onda moglo da privuče određen broj elemenata. Tako bi se ponovo uspostavio reketaški pristup.

nog, budući da je karakteristika „naučne“ spoznaje da prihvaća neposrednu činjenicu kao stvarni predmet spoznaje, a da pri tom ne opaža i ne shvata posredovanje koje je u njegovoj osnovi. Upravo na osnovu takve gnoseologije u kapitalističkom društvu društvena pojavnost postaje stvarnost i obrnuto. Pravo biće proletarijata je skriveno i klasa se sagledava u njenom prividnom obliku života; otuda problem svesti koja dolazi spolja; otuda i činjenica da svi ostaju zapanjeni, zatečeni, kada proletarijat ispolji svoje pravo biće (1905–1917).

Italijanska komunistička leвица, uprkos svojim najboljim mogućnostima u oblasti teorije proletarijata, nije 1950. napravila definitivni raskid sa svojom prošlošću (1919–1926); njena kritika trockizma, komunizma saveta, itd., nije dostigla nivo potpune restauracije pojmova partije i proletarijata kod K. Marksa. Otuda njen zvanični stav i njena stvarna suština, koja je oscilirala između koncepcije programa kao „marksističke škole“ i aktivizma malih razmera, trockističkog tipa; njen drugi aspekt počinje da prevladuje od 1960, favorizovan činjenicom da je klika gangstera potpuno stranih teoriji i proletarijatu preuzela „školu“, zahvaljujući pre svega njenim upornim nejasnoćama o problemima od vitalnog značaja: pitanju sindikata, raskidu s pojmom „avangarde proletarijata“, koji je postojao činjenično i u nezvaničnim govorima, ali koji je opstao za partijskim stolovima. Od tog trenutka oživljava kontroverza „Martov ili Lenjin“, po pitanju organizacije, što je bio pokazatelj konačne smrti te struje, koja je maja 1968. imala svoj trećerazredni pogreb.

Moramo primetiti i da smo od našeg izlaska iz PCI samo pokušavali da otklonimo dvosmislenost, tako što smo se trudili da istaknemo pozitivne aspekte levice; tako smo samo nastavili da je kultiviramo i doveli je do njene krajnje manifestacije (videti članke iz *Invariance*). To nas je vodilo u povratak na praksu grupe, makar se ona smatrala i neformalnom, s tendencijom da

0 organizaciji

„Obojica uopšte ne držimo do popularnosti [Marks govori o sebi i Engelsu]. Dokaz, na primjer, to što iz gađenja prema svakom kultu ličnosti nikada nisam dopuštao da mnogobrojni pokušaji priznanja, koji su mi u vrijeme Internacionale stizali iz mnogih zemalja, prodru u područje publiciteta, nikada nisam na to ni odgovarao, jedino tu i tamo s prijekorom. Do prvog Engelsova i mog stupanja u tajno komunističko društvo došlo je jedino uz uvjet da se iz statuta ukloni sve što podržava praznovjericu u autoritete.“

Marks, pismo Wilhelmu Blosu, 10. XI 1877, *Dela*, tom 41, 278.

„Da li se u građanskom ophođenju ili u *trade*-u može izbjeći prljavština? Ona je ovde na svom prirodnom tlu...“

Poštena podlost ili podlo poštenje platežnog morala ... po meni ne vredi ni paru više od nedostojne podlosti, od koje nisu mogle da se odbrane ni prve hrišćanske zajednice, ni jakobinski klub, niti naš pokojni 'Savez'. Samo, čovek se navikne da u građanskom ophođenju izgubi smisao za dostojnu podlost ili za podlo dostojanstvo.“

Marks, pismo Ferdinand Freiligrathu [Frajligrat], 29. II 1860, *Dela*, tom 37, 433–434 (malo izmenjen prevod).

S konstituisanjem kapitala kao materijalnog bića, i samim tim kao društvene zajednice, dolazi i do nestanka kapitaliste kao tradicionalnog karaktera, kao i do relativnog i ponekad apsolutnog smanjivanja proletarijata i rasta nove srednje klase. Svaka ljudska zajednica, pa i najmanja, uslovljena je načinom

postojanja materijalne zajednice. Taj način postojanja proizilazi iz činjenice da kapital može da valorizuje sebe, dakle da postoji, da razvija svoje biće, samo ako se njegova čestica, postavši autonomna, suoči s društvenom celinom i postavi u odnosu na ukupni socijalizovani ekvivalent, kapital. Njemu je potrebna ta konfrontacija (konkurencija, oponašanje) jer postoji samo kroz diferencijaciju. Tako se formira društveno tkivo zasnovano na nadmetanju rivalskih „organizacija“ (reketa).

„U izvesnim oblastima ta protivrečnost [ukidanje kapitalističkog načina proizvodnje u okviru samog kapitalističkog načina proizvodnje] uspostavlja monopol i stoga izaziva mešanje države. Ona reprodukuje jednu novu finansijsku aristokrati ju, novu vrstu parazita u vidu projektanata, osnivača [*Gründer*] i čisto nominalnih direktora; čitav sistem podvaljivanja i prevare u pogledu osnivanja, izdavanja akcija i trgovine sa akcijama. To je privatna proizvodnja bez kontrole privatne svojine“ (*Kapital*, III, *Dela*, tom 23, V odeljak, 27 glava, „Uloga kredita, itd.“, 372).

„Ova je eksproprijacija polazna tačka kapitalističkog načina proizvodnje; njeno sprovođenje je njegova svrha, i to u krajnjoj instanci eksproprijacija svih pojedinaca od sredstava za proizvodnju, koja s razvitkom društvene proizvodnje prestaju biti sredstva privatne proizvodnje i proizvodi privatne proizvodnje, i koja mogu biti još samo sredstva za proizvodnju u rukama udruženih proizvođača, stoga njihova društvena svojina, kao što su njihov društveni proizvod. Ali ta eksproprijacija u okviru samog kapitalističkog sistema predstavlja se u obliku suprotnosti, kao prisvajanje društvene svojine od strane malog broja ljudi; a kredit daje toj šaci ljudi sve više karakter čistih pustolova“ (ibid., 373).

denog principa i iz toga izvlači dalje konzekvencije. Gospodin Hajncen se jako vara. Komunistam nije nikakva doktrina, već *pokret*; on ne proističe iz principa, već iz činjenica. Komunisti nemaju za pretpostavku ovu ili onu filozofiju, nego cijelu dosadašnju istoriju i posebno njene sadašnje stvarne rezultate u civilizovanim zemljama. (...) Komunistam je proizišao iz krupne industrije i njenih posljedica, iz uspostavljanja svjetskog tržišta i time dane nesmetane konkurencije, iz sve nasilnijih i opštijih trgovinskih kriza, koje su već sada postale potpune krize svjetskog tržišta, iz stvaranja proletarijata i koncentracije kapitala, iz toga proizlazeće klasne borbe između proletarijata i buržoazije. Komunistam, ukoliko je teorijski, jeste teorijski izraz položaja proletarijata u toj borbi i teorijska formulacija uslova oslobođenja proletarijata.“⁸

U stvarnosti, za K. Marksa problem svesti koja dolazi spolja ne postoji; ne postoji pitanje obuke militanata, aktivizma ili akademizma; kao što se za njega ne postavlja ni pitanje samoobrazovanja masa, onako kako su to videli „komunisti saveta“ i drugi, lažni učenici R. Luksemburg ili, opet, pravi sledbenici pedagoškog reformizma. Teorija klasnog pokreta Roze Luksemburg, koji u samoj svojoj realnosti, od početka borbe, nalazi uslove za sopstvenu radikalizaciju, najbliža je stavovima K. Marksa (videti njen stav o „kreativnosti masa“, koji pokazuje da je bila u stanju da pojmi proletarijat izvan njegovog neposrednog postojanja).

To ukazuje na potrebu za prevazilaženjem buržoaskog oblika opažanja i poimanja društvene stvarnosti, uzimajući u obzir, u tom smislu, kao što je to učinio K. Marks, Hegelovu demonstraciju posredničkog karaktera svih oblika neposred-

⁸ F. Engels, „Die Kommunisten und Karl Heinzen“, *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, br. 79, 3. X 1847, *Dela*, tom 7, 261; prevodioci Moša Pijade, Rodoljub Čolaković, Nika Milićević.

kroz taj proces): antisledbeništvo, antipedagogija; partija u svom istorijskom smislu nije škola.⁶

Aktivnost K. Marksa uvek se sastojala u isticanju pravog pokreta koji teži komunizmu i odbrani tekovina proletarijata u njegovoj borbi protiv kapitala. To je stav K. Marksa iz 1871, kada otkriva akciju „nemogućeg komunizma“ u Pariskoj komuni, ili kada izjavljuje kako Prva internacionala nije ćerka neke teorije ili sekte. Danas je potrebna ista takva aktivnost. Svi oni koji žele da stupe u kontakt s radom predstavljenim u ovom časopisu (*Invariance*), kako bi ga razvili i postigli detaljnije, preciznije i još jasnije izlaganje, moraju postaviti svoj odnos duž smernica koje su ovde naznačene u razmatranju Marksovog dela; u suprotnom, preti im rizik od povratka na praksu bande.

Iz toga sledi da moramo razviti i kritiku koncepta „programa“ italijanske komunističke levice. Na to da taj pojam „komunističkog programa“ nikada nije bio dovoljno razjašnjen ukazuje i činjenica da je unutar levice u jednom trenutku ponovo izbila na površinu kontroverza Martov-Lenjin⁷, koja je i sama već bila proizvod likvidacije Marksovog koncepta revolucionarne teorije, jer je odražavala potpuni rascep između pojmova teorije i prakse. Za proletarijat, u Marksovom smislu, klasna borba je istovremeno proizvodnja i radikalizacija svesti. Kritika kapitala izražava svest već proizvedenu klasnom borbom i anticipira njenu budućnost. Prema tome, za Marksa i Engelsa, pokret proletarijata = teorija = komunizam.

„Gospodin Hajncen uobražava da je komunizam izvesna *doktrina* koja kao *jezgro* proističe iz nekog odre-

⁶ Videi Kamatovu napomenu iz 1972, na kraju teksta. (AG)

⁷ Autori aludiraju na raskol do kojeg je došlo na Drugom kongresu Ruske socijaldemokratske radničke partije, održanom u Briselu i Londonu, 30. VII – 23. VIII 1903, između „menjševika“, okupljenih oko Julija Martova, i Lenjinovih „boljševika“. (AG)

Preduzeće, kao sedište proizvodnog procesa (stvaranja vrednosti) jeste mesto koje usporava kretanje kapitala, koje ga fiksira. On stoga mora da prevaziđe to fiksiranje. Mora da odbaci taj karakter: tako nastaju preduzeća bez vlasništva, ali koja omogućavaju prisvajanje mistifikovanog oblika proizvodnje kapitalne dobiti. To se postiže s preduzećima čiji je konstantni kapital jednak nuli, gde je dakle potreban samo mali početni kapital za pokretanje „posla“. Tako imamo čak i fiktivna preduzeća preko kojih se obavljaju najneobuzdanije spekulacije.

„Kapital se danas u svakom trenutku predstavlja kao 'organizacija', ali iza te reči, koja više nije sinonim za bratstvo u direktnom sukobu, kao u slavnim danima radničkih bobi, stoji samo licemerna fikcija zajedničkog interesa, koja iza bezličnih i neupečatljivih akronima nedokučivih kompanija, među biznismenima, administratorima, tehničarima, kvalifikovanim i manuelnim radnicima, elektronskim mozgovima, robotima i psima čuvarima, među svim tim faktorima proizvodnje i stimulatorima nacionalnog dohotka, obavlja prljavi posao kojim se oduvek bavila, ulogu neizmerno gnusniju od one koju je u osvit buržoaskog društva igrao preduzetnik, koji je u svoje lično ime ulagao svoju inteligenciju, smelost i istinski pionirski duh“ (Amadeo Bordiga, 69).

„Organizacija nije samo moderni bezlični kapitalista, već i kapitalista bez kapitala, zato što mu ovaj više nije potreban...“ (70).

„Poslovna organizacija postupa prema inteligentnom planu: ona ne predstavlja odgovornu kompaniju sa živom vrednošću [sa „akitovom“, imovinom, sredstvima] već vodi 'pilot kompaniju', s fiktivnim kapitalom, a ako u kasi i drži nešto gotovine, to samo nailazi na simpatije državnih službi koje procenjuju ponude, poslovne predloge i ugovore“ (ibid.).

„Ovde, s jedne strane, otkrivamo svu besmislenost glupe doktrine o državnoj ili partijskoj birokratiji kao novoj vladajućoj klasi, koja podjednako eksploatiše i proletere i kapitaliste, u čemu vidimo novi i drugačiji aspekt te smešne hipoteze, koju je inače lako odbaciti s marksističkog stanovišta, da masa slugu koji navodno iskorišćavaju svoje gazde preuzimaju upravu nad društvom i njegovim ekonomskim životom. 'Ekspert' je danas predator, a birokrata samo mali, bedni poltron“ (ibid.).

„Organizacija se razlikuje od radne zajednice (što je čista libertarijanska iluzija za koju se u bilo kojim lokalnim granicama ne može naći neki primer), zato što u njoj nema jednakosti učinka u nekom zajedničkom poslu već samo hijerarhije funkcija i privilegija, unutar svakog operativnog preduzeća; drugačije i ne može biti, budući da svako preduzeće mora da na tržištu ostvari pozitivan balans, u pogledu aktivnog profita i svoje autonomije“ (ibid.).

„... država rentira sebe organizacijama koje su prave poslovne bande, promenljivog i nejasnog ljudskog sastava, u svim sektorima ekonomije, prema modelu koji u svim modernim kapitalističkim sistemima pruža gnusni oblik koji je poprimila građevinska industrija, čija sedišta nikada nisu na istom mestu“ (ibid.).²

I ne samo da država rentira sebe bandama već i sama postaje banda (reket). Ipak, ona uvek igra posredničku ulogu.

„Apsolutnoj monarhiji, koja je i sama proizvod razvoja građanskog bogatstva, i to u mjeri koja je nepomirljiva sa starim feudalnim odnosima, potreban je, u skladu sa jednoobraznom općom moći što je ona mora biti spo-

formalni pokret reprodukcija društva, pri čemu se proletarijat nalazi *izvan njega*. Grupa ne može ni na koji način reći kako je ostvarila zajednicu, osim ako ne zauzme mesto proletarijata, koji je jedini koji to može da ostvari. Otuda uvođenje izobličena, koje stvara teorijsku dvosmislenost i praktično licemerje.

Nije dovoljno kritikovati kapital, proklamovati kako nema više organizacijskih veza; ne sme se reprodukovati struktura bande, koja je spontani proizvod društva. U tom smeru se mora kretati naša kritika italijanske levice, kao i naš način postojanja posle raskida sa PCI.

Revolucionar se ne sme prepoznati u grupi, već u teoriji koja ne zavisi od grupe ili od nekog časopisa, u teoriji koja je izraz konkretne klasne borbe. Upravo u tom smislu nastaje prava anonimnost, koja nije negacija pojedinca (tu negaciju sprovodi samo kapitalističko društvo). Dakle, postizanje saglasnosti je nešto što teče i što se mora razvijati. Zbog toga su teorijsko znanje i želja za usvajanjem teorije, ne kroz grupu koja predstavlja dijafragmu između pojedinca i teorije, već na autonoman, lični način, apsolutno neophodni; u suprotnom, ponavlja se odnos učitelja i učenika (što je drugi oblik kontradikcije umaterija, lider-masa) i obnavlja praksa sledbeništva.

Neophodno je vratiti se Marksovom odnosu, posle 1851, prema svim grupama, da bismo shvatili kako treba napraviti raskid s praksom bande:

- odbijanje rekonstituisanja bilo kakvih grupa, čak i onih neformalnih (videti prepisku K. Marksa i F. Engelsa, razna dela o 1848. i pamflete kao što je „Die großen Männer des Exils“, iz 1852);
- održavanje mreže ličnih kontakata s onima koji su postigli najviši stepen teorijskog znanja (ili prolaze

² Amadeo Bordiga, „Struttura economica e sociale della Russia d'oggi“, *Il Programma comunista*, no. 7, 1957; u celini, <https://bataillesocialiste.wordpress.com/wp-content/uploads/2008/04/struttura.pdf>.

von Januar 1860 bis September 1864, Ditez Verlag, Berlin, 1974, str. 495.) Ovde bi od pomoći bio izraz „stranka“, kada ne bi bio samo sinonim za političku partiju, ili još bolje i prostije, „(naša) strana“. (AG)

pe u neposrednoj službi kapitala. To je faza malih grupa („phase groupusculaire“⁴) u kojoj, za razliku od sekti iz Marksovog vremena, koje je moglo da pobeđi samo jedinstvo radničkog pokreta, te partije, te male grupe, pokazuju odsustvo klasne borbe. One se otimaju oko ostataka proletarijata. Teoretišu o proletarijatu u neposrednoj stvarnosti i protive se njegovom kretanju. U tom smislu one ispunjavaju zahtev kapitala za fiksanjem. Proletarijat, dakle, ne mora da ih savlada, kao u slučaju sekti, već da ih uništi.

Kritika kapitala stoga mora biti kritika reketiranja u svim njegovim oblicima, kritika kapitala kao društvenog organizma, s obzirom na to da on postaje stvarni život pojedinca i njegov način bitisanja s drugima (videti o tome, H. Markuze, *Jednodimenzionalni čovek*; Dž. K. Galbrajt, *Nova industrijska država*). Teorija koja to kritikuje ne može reprodukovati reket. Dakle, odbijanje bilo kakvog grupnog života (iluzorne zajednice). O toj temi možemo prihvatiti Engelsovu kritiku Kongresa u Sonvilijeju [kongres anarhističke Jurske federacije 1871] – ono što je tada govorio o Internacionali danas važi za grupu – uz sledeću primedbu, da u Marksovo vreme proletarijat nije mogao da ide tako daleko da negira sebe, u smislu da je tokom revolucija morao da se uspostavi kao dominantna klasa: 1848, 1871, 1917. Došlo je do stvarnog razdvajanja na formalnu i istorijsku partiju.⁵ Partija danas može biti samo istorijska partija, dok je svaki

⁵ Prilagođena napomena iz prevoda teksta *Prelaz*, istih autora: „Istorijska partija“, pojam koji ovde treba shvatiti u kontekstu internih i prilično ezoteričnih razmatranja na osnovu nekih detalja iz Marksove prepiske. Ovde je relevantno Marksovo pismo Ferdinandu Frajligratu (Freiligrath), od 29. II 1860, u kojem se Marks uporno ograđuje od pojma „partije“, u uobičajenom ili „formalnom“ političkom smislu. Na samom kraju tog pisma, pošto se prethodno nekoliko puta osvrnuo na taj izraz, Marks piše: „Kada kažem 'partija', mislim na 'partiju' u najširem istorijskom smislu (Unter Partei verstand ich die Partei im großen historischen Sinn).“ (K. Marx – F. Engels, *Werke*, band 30, *Briefwechsel zwischen Marx und Engels*

sobna da vrši na svim tačkama periferije i kao materijalna poluga te moći, neki *opći ekvivalent*, bogatstvo u njegovom za akciju uvijek spremnom obliku, u kojem je on potpuno nezavisan od posebnih lokalnih, prirodnih, individualnih odnosa.“³

Kao opšti ekvivalent [posrednik], država se u čistom obliku pojavljuje u vreme procvata zakona vrednosti, u periodu proste robne proizvodnje. Pod formalnom dominacijom kapitala, kapital još nije ovladao zakonom vrednosti; država tu ima ulogu posrednika između kapitala i drugih preživelih oblika proizvodnje i samog proletarijata. To je i doba kada se kreditni sistem još nije razvio i počeo da generiše fiktivnu vrednost, u najširim razmerama. Kapitalu je i dalje potreban strogi zlatni standard. U prelasku na stvarnu dominaciju kapitala, kapital stvara sopstveni opšti ekvivalent, koji ne može biti tako rigidan kao u periodu proste cirkulacije. Sama država mora odbaciti svoju rigidnost i postati posrednička banda između različitih bandi, između ukupnog kapitala i pojedinačnih kapitala.

Svedoci smo iste transformacije i u političkoj sferi. Centralni komitet partije ili centar bilo koje grupacije igra istu ulogu kao i država. Demokratski centralizam je samo karikatura parlamentarnog mehanizma koji odgovara formalnoj dominaciji kapitala. Organski centralizam afirmisan samo na negativan način, kao odbijanje demokratije, različitih oblika u kojima se ona manifestuje – potčinjavanje manjine većini, glasanje, kongresi, itd. – zapravo ponovo podleže dejstvu društvenih mehanizama. Otuda, kao i kod fašizma, mistika organizacije. Tako je i PCI [Bordigina „Partito Comunista Internazionalista“, PCInt] postala banda.

³ K. Marx, *Osnovi kritike političke ekonomije (Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie, 1857–1859)*, II, *Dela*, tom 20, Druga glava: Novac, 2. Novac kao sredstvo razmene, 241.

To kretanje kapitala može se odvijati utoliko lakše ako ne nailazi na pravu opoziciju u društvu, jer je proletarijat uništen. Njegovo pravo biće je negirano i on postoji samo kao objekat kapitala. Isto tako je uništena i teorija proletarijata, marksizam, prvo revizionističkim radom Kauckog, zatim likvidacionim delom Bernštajna. To se definitivno dogodilo jer od tada nijedan napad proletarijata nije uspeo da ponovo uspostavi njegovu teoriju. To je samo još jedan način da se kaže da je kapital uspeo da uspostavi svoju stvarnu dominaciju. Da bi se postigao taj rezultat, kapital zaista mora da obuhvati pokret koji ga poriče, proletarijat, i tako uspostavi jedinstvo u kojem je proletarijat samo objekat kapitala. To jedinstvo se može uništiti samo krizom kako ju je opisao Marks.⁴ Kao rezultat toga, nestali su

⁴ Ovaj prelazni tekst, napisan 1969, još se drži nekih starih formula, koje će Kamat odbaciti već početkom sedamdesetih. Na primer, kada je reč o navodno zakonomernoj i konačnoj „krizi“ ili „opadanju kapitalizma“, *Lutanje čovečanstva*, 1973: „Kapitalistički oblik proizvodnje nije u fazi opadanja, niti može da opada.“; *Moramo napustiti ovaj svet*, 1974: „Kapitalistički oblik proizvodnje neće početi da opada već mora biti odbačen.“; *Potencijalna smrt kapitala*, 1980: „... granica kapitala je ljudsko biće, koje može da prevaziđe samo tako što će ga uključiti u sebe. Tako kapital integriše u sebe svoju potencijalnu smrt. Ali njegova stvarna smrt može nastupiti samo kroz proces odbacivanja: *kroz odbacivanje celog fenomena kapitala, uključujući sve njegove pretpostavke i sve što je uspeo da integriše u sebe.*“ I konačno, nešto za one koji pomisle ili i dalje misle da put do dobrih kritičkih uvida obavezno vodi kroz detaljno proučavanje Marksa i nikako drugačije; za Kamata, formiranog u vreme i u miljeu u kojem je to bio dominantni jezik kritike, skoro da nije bilo druge, ali taj isti Kamat je kasnije primetio i sledeće: „Naglo izbijanje tih dubokih želja (1968), čak i kada bi bile preusmerene u predstave koje ostaju u okvirima kapitala, razotkrilo je još jednu bitnu komponentu našeg sveta: *marksizam kao represivnu svest.* On se svuda pokazuje kao najoperativnija sila za suprotstavljanje gorućoj želji za životom; anarhizam, u svojim nenasilnim i individualističkim oblicima, i dalje ima određeni buntovnički naboj. Zahvaljujući marksizmu kapitalistički oblik proizvodnje je

životu. Ali takva alternativa ostaje u okvirima kapitalističkog društva. Ona nema nikakve veze s bićem klase i samim tim ni s njenom budućnošću. S druge strane, time što se odvaja od stvarnosti, ona izaziva raskid između teorije i prakse.

Sve to samo izražava sve veće odvajanje pojedinca od ljudske zajednice, onu bedu o kojoj je govorio K. Marks. Formiranje bande je konstituisanje iluzorne zajednice. U slučaju delinkventske bande, to je rezultat fiksiranja elementarnog instinkta revolta u njegovom neposrednom obliku. Politička grupa, naprotiv, želi da tu iluzornu zajednicu uspostavi kao model za celo društvo. To je utopijsko ponašanje bez ikakve realne osnove, jer su utopisti stvarali zajednice – koje su bez izuzetka bile apsorbovane kapitalom – za koje su se nadali da će oponašanjem obuhvatiti celo čovečanstvo. Stoga je prva fraza iz Statuta Međunarodnog udruženja radnika (Prve internacionale, 1864) validnija nego ikad: „Oslobođenje radničke klase biće delo same radničke klase.“

U ovom trenutku, proletarijat ili prefiguriše komunističko društvo i ostvaruje teoriju ili ostaje u okvirima postojećeg društva. Majski pokret (1968) bio je početak te prefiguracije: iz onoga što je upravo rečeno proizilazi da se proletarijat ni na koji način ne može prepoznati ni u jednoj organizaciji, jer je već stradao zbog njih u drugim oblicima. Majski pokret je to jasno pokazao.

Pošto je proletarijat uništen, njegov oblik postojanja u neposrednoj stvarnosti jeste sam proces kapitala. U Marksovo vreme, sudbina radničkih partija koje su bile proizvod neposrednog pokreta proletarijata tadašnjeg društva, bila je da prihvate igru buržoaskih parlamentarnih pravila. Danas kada je prividna zajednica na političkom nebu koju čine parlamenti i njihove stranke izbrisana razvojem kapitala, „organizacije“ koje tvrde da su proletherske samo su obične grupe ili klike koje pod državnim posredovanjem igraju istu ulogu kao i sve druge gru-

kao i one grupe koje tvrde da se zalažu za demokratski centralizam, ali poriču da su i same takve.

Ono što održava prividno jedinstvo unutar bande jeste ucena isključenjem. U stvari, oni koji ne prihvataju norme bivaju oklevetani i odbačeni, a isto se dešava i ako sami odu. S druge strane, to služi kao psihološka ucena za one koji ostaju. To se, uz neke varijacije, manifestuje u različitim tipovima bandi.

U poslovnoj bandi, u modernom obliku preduzeća, pojedinac se odbacuje i dospeva na ulicu.

U delinkventskoj bandi (u kojoj se revolt, u svojoj neposrednoj formi, delinkvenciji, ponovo integriše u društvo, budući da izolovani pojedinac nije dovoljno snažan i nema zaštitu i stoga stupa u bandu), pojedinac trpi batine ili biva ubijen.

U političkoj bandi, pojedinac se odbacuje uz klevete, što je samo sublimirana likvidacija. Kleveta opravdava njegovo isključenje ili se koristi da ga natera da ode „svojom voljom“.

Očigledno je da u stvarnosti te nijanse mogu preći iz jedne bande u drugu: tako imamo likvidacije povezane s poslovima, kao što imamo i razmirice koje se završavaju ubistvima.

Kapitalizam je dakle trijumf organizacije, a oblik toga je banda: to je trijumf fašizma. Tako u SAD imamo reketiranje na svim nivoima; isto važi i za SSSR. Teorija o hijerarhijskom birokratskom kapitalizmu u formalnom smislu je apsurd, budući da je banda neformalni organizam.

Na nivou teorije postoji alternativa, i to je uzdizanje discipline, zahtev za čistotom militanata. (Videti grupu „Rivoluzionne comunista“ koja je 1964. raskinula s PCI zbog pitanja stvaranja prave elite militanata, što je samo iznelo na videlo poziciju „ultraboljševizma“, u kojem je Lukač alternativu oportunističkoj masovnoj partiji u koju se Komunistička partija Nemačke pretvorila za svega dve godine; videti Đ. Lukač, *Istorija i klasna svest*, „Metodološke napomene o pitanju organizacije“.) To je slično asketizmu kao alternativni razaranju morala u seksualnom

svi oblici političkog organizovanja radničke klase. Umesto njih imamo bande koje se suočavaju u opscenoj konkurenciji, prave rivalske rekete na rečima, ali identične po svom biću.

Postojanje bande stoga proizilazi iz kretanja kapitala koji teži da obuhvati svoje protivrečnosti, iz njegovog kretanja negacije i njegovog reprodukovanja u fiktivnom obliku. Kapital zapravo poriče ili teži da negira elemente na kojima je izgrađen: pojedinca i preduzeće, ali ih, u stvarnosti, vaskrsava u fiktivnom obliku. Biće bande dobro izražava tu podvojenost:

- vođa koji komanduje (i njegova klika) = karikatura tradicionalnog pojedinca.
- kolektivni oblik = karikatura onoga što zajednica postaje na osnovu zajedničkih interesa.

Imamo dakle usvajanje kretanja negacije u bandi, koja je kao takva realizacija privida. S druge strane, banda ispunjava još jedan zahtev kapitala: zamenu svih prirodnih ili ljudskih pretpostavki onim definisanim prema propozicijama kapitala.

Od spoljašnjeg sveta, politička grupacija teži da sakrije postojanje klike jer mora da deluje zavodljivo da bi regrutovala ljude. Zatim se ukrašava velom skromnosti kako bi što više proširila svoju moć. Kada se obraća (novine, časopisi, leci) spoljnim elementima, tvrdi kako moramo biti razumljivi, kako se moramo spustiti na teren mase. Time pokazuje kako želi da posreduje baveći se samo onim neposrednim. Sve one izvan sebe ona smatra imbecilima, a da bi uspela da ih zavede, mora da proizvodi banalnosti, budalaštine. I konačno, dopušta

bio u stanju da svoju transformaciju dovede do stvarne dominacije, koja je postala univerzalna. Tačnije, bez marksizma, kapitalistički oblik proizvodnje ne bi mogao da proдре u oblasti koje danas kontrolišu SSSR, Kina ili afričke zemlje. U tom smislu, on igra istu ulogu kao i hrišćanstvo u odnosu na Rimsko carstvo. Pravu univerzalnost tom carstvu zapravo je donela religija koja je, izvorno, pozivala na njegovo uništenje“ (*Maj-jun 1968, 1977*). (AG)

sebi da bude zavedena sopstvenim budalaštinama i tako se utapa u svoje okruženje. Međutim, njeno mesto zauzeće neka druga banda. Njen prvi teorijski poklič sastojće se od pripisivanja svih nedela i grešaka prethodnoj bandi, dok još traga za novim jezikom, kako bi ponovo pokrenula veliku praksu zavodenja. Naime, da biste nekog zaveli, morate izgledati drugačije od ostalih.

Jednom uključen u bandu (isto važi i za bilo koju vrstu preduzeća) pojedinac s njom postaje povezan svim psihološkim resursima kapitalističkog društva. Ako pokaže neku sposobnost, ona se odmah iskorišćava da ne bi ni stigao da produbi „teoriju“ koju je prihvatio. U zamenu mu dajemo poziciju u kliku, pravimo od njega lidera. Ako se ne pokaže sposobnim, i dalje se odvija razmena između njegovog članstva i dužnosti koju ima da širi stav bande koji je upravo usvojio. Čak i u grupama koje žele da pobegnu od pravila društva, mehanizam bande i dalje ima tendenciju da prevagne, zbog razlike u teoretskom nivou između članova koji čine neku takvu grupu. Nesposobnost pojedinca da se sam suoči s teorijskim pitanjima dovodi ga do toga da se skloni iza autoriteta drugog elementa, koji objektivno postaje vođa, ili iza grupnog entiteta, koji postaje banda. To se, na kraju krajeva, dešava zato što u odnosima sa spoljašnjim svetom taj pojedinac koristi svoje članstvo u grupi da bi se razlikovao i isključio druge i tako se zaštitio od sopstvenih teorijskih slabosti. Pripadati da bi se isključivalo: takva je unutrašnja dinamika grupe koja se zasniva na opoziciji, prihvaćenoj otvoreno ili prećutno, između spolja i iznutra. Tako se čak i neka neformalna grupa vraća u oblik političkog reketa i to je klasičan slučaj kada teorija postaje ideologija.

Članstvo u nekoj bandi proizilazi iz želje za poistovećivanjem s grupom u kojoj je za intelektualce rezervisan određeni teorijski prestiž, a za takozvane praktične ljude onaj organizacioni. S druge strane, na „teorijsku“ obuku utiče merkantilni

mehanizam. S obzirom na sve veću masu ideološkog robnog kapitala koji treba realizovati, mora se stvoriti duboka motivacija za kupovinu tih roba. Najbolja motivacija za tako nešto glasi: učiti više, čitati više, biti iznad, biti drugačiji od mase. Razmetanje prestižom i isključivanje manifestacije su konkurencije u svim njenim oblicima. To se na isti način dešava među svim grupama koje moraju isticati svojom originalnost, svoj prestiž, da bi privukle ljude; otuda i kult organizacije, uzdizanje na pijedestal posebnosti grupe. Od te tačke, više nije reč o odbrani „teorije“, već o odbrani kontinuiteta date organizacije (videti, na primer, PCI i njeno idolopoklonstvo prema italijanskoj levici).

Prisvajanje teorije, s druge strane, najčešće služi izvođenju manevara: da bi se opravdalo prisvajanje funkcije šefa ili da bi se omogućila likvidacija onog koji zauzima to mesto.

Opozicija spoljašnje-unutrašnje i strukturiranje bande razvijaju duh konkurencije do maksimuma. S obzirom na razlike u teoretskom znanju među članovima, prisvajanje teorije postaje neka vrsta političke prirodne selekcije, što je samo eufemizam za podelu rada. Dok jedan teoretiše o postojećem društvu, drugi se, pod izgovorom da ga negira, prepušta mahnitom oponašanju, što za ishod ima još razvijenu hijerarhiju. Opozicija spoljašnje-unutrašnje naročito se reprodukuje interno, kroz podelu na centar bande i masu militanata.

Politička banda dostiže svoj vrhunac u grupama koje navodno žele da prevaziđu mehanizme postojećeg društva: kult pojedinca, vođe, demokratije. U stvarnosti, iza anonimnosti – predstavljene prosto kao antiindividualizam – imamo neobuzdanu eksploataciju elemenata bande u korist vladajuće klike, koja samo uvećava svoj prestiž na osnovu svega što banda proizvodi. Afirmacija organskog centralizma postaje generalizacija licemerja, što znači da posežemo za istim prljavim trikovima